

Αφού είσαι τόσο πλούσιος, γιατί δεν είσαι ευτυχισμένος;

Πλούσιος είναι κάποιος που κερδίζει 100 δολάρια περισσότερο το χρόνο απ' ό,τι ο κοινιάδος του.

H. L. MENCKEN¹

Υποθέστε ότι σας ζητούν να επιλέξετε σε ποιον από δύο φανταστικούς κόσμους θέλετε να ζήσετε, στους οποίους και οι τιμές είναι ίδιες:

- Στον πρώτο κόσμο κερδίζετε πενήντα χιλιάδες δολάρια το χρόνο, ενώ οι άλλοι κερδίζουν (κατά μέσον όρο) είκοσι πέντε χιλιάδες δολάρια.
- Στον δεύτερο κόσμο εσείς κερδίζετε εκατό χιλιάδες δολάρια το χρόνο, ενώ οι άλλοι κερδίζουν (κατά μέσον όρο) διακόσιες πενήντα χιλιάδες δολάρια.

Με ποιον τρόπο θα ψηφίζατε; Το ερώτημα αυτό τέθηκε σε μια ομάδα φοιτητών του Harvard και οι περισσότεροι προτίμησαν τον πρώτο κόσμο². Ήταν ευτυχείς να είναι φτωχότεροι, υπό τον όρο ότι θα βελτιωνόταν η σχετική θέση τους. Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξαν και πολλές άλλες μελέτες³. Οι άνθρωποι ενδιαφέρονται αρκετά για το

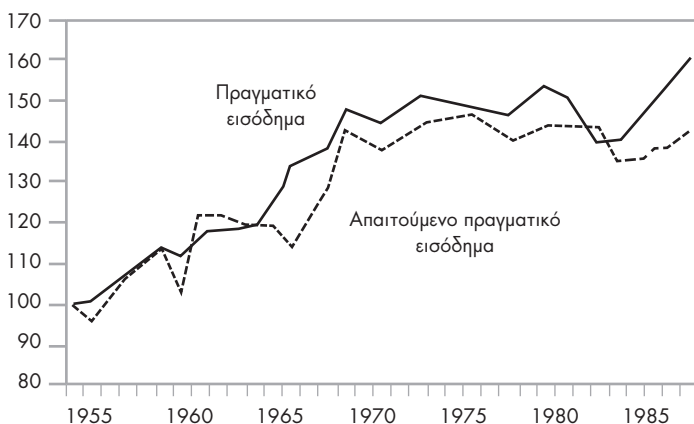
σχετικό τους εισόδημα και είναι πρόθυμοι να αποδεχθούν μία σημαντική μείωση του βιοτικού επιπέδου τους, αν μπορούν να «ανεβούν» συγκριτικά με άλλα άτομα.

Οι άνθρωποι συγκρίνουν το εισόδημά τους με αυτό στο οποίο έχουν συνηθίσει. Όταν τους ρωτήσουν πόσο εισόδημα χρειάζονται, οι πιο πλούσιοι λένε πάντα ότι χρειάζονται περισσότερα από όσα οι φτωχοί⁴.

Συνεπώς, το αν είσαι ευτυχιμένος με το εισόδημά σου εξαρτάται από το πώς συγκρίνεται με κάποιο πρότυπο. Και το πρότυπο αυτό εξαρτάται από δύο πράγματα: από το τι παίρνουν οι άλλοι και από το τι έχεις συνηθίσει εσύ να παίρνεις. Στην πρώτη περίπτωση, τα αισθήματά σου τα διέπει η κοινωνική σύγκριση, ενώ στη δεύτερη τα διέπει η συνήθεια.

Επειδή οι δύο αυτές δυνάμεις είναι πολύ ισχυρές στην ανθρώπινη φύση, είναι αρκετά δύσκολο η οικονομική ανάπτυξη να βελτιώσει την ευτυχία σου⁵. Γιατί, καθώς το πραγματικό εισόδημα αυξάνεται, το πρότυπο με βάση το οποίο κρίνεται το εισόδημα αυξάνεται αντίστοιχα. Αυτό μπορείτε να το δείτε από τα στοιχεία που συγκέντρωσε η Gallup Poll στις ΗΠΑ, επί σειρά πολλών ετών. Το ερώτημα που τέθηκε στον κόσμο ήταν το εξής: «Ποιο είναι το μικρότερο χρηματικό ποσό

Απαιτούμενο πραγματικό εισόδημα και πραγματικό μέσο εισόδημα (ως ποσοστό του επιπέδου τους κατά το έτος 1952)

που χρειάζεται μια τετραμελής οικογένεια για να ζήσει σε αυτήν την κοινωνία;» Το διάγραμμα που ακολουθεί δείχνει «το απαιτούμενο πραγματικό εισόδημα» από αυτούς (προσαρμοσμένο για τις μεταβολές στο κόστος διαβίωσης), ενώ δείχνει και το μέσο «πραγματικό κατά κεφαλή εισόδημα». Όπως μπορούμε να δούμε, τα πρότυπα του κόσμου έχουν προσαρμοστεί με γρήγορο ρυθμό προς το πραγματικό βιοτικό επίπεδο. Έτσι εξηγείται που οι άνθρωποι δεν έγιναν ευτυχέστεροι.

Μία άλλη έρευνα αποκαλύπτει περαιτέρω στοιχεία. Από το 1972 και μετά, οι Αμερικανοί ρωτήθηκαν αν είναι ικανοποιημένοι με την οικονομική κατάστασή τους. Παρόλο που το πραγματικό κατά κεφαλή εισόδημα (που έχει διορθωθεί με βάση τον τιμάρθμο) σχεδόν διπλασιάστηκε, το ποσοστό εκείνων που λένε ότι είναι πολύ ευχαριστημένοι από την οικονομική κατάστασή τους έχει στην πραγματικότητα μειωθεί⁶.

Τα στοιχεία αυτά είναι πράγματι καταθλιπτικά. Για να τα κατανοήσουμε, πρέπει να εμβαθύνουμε περισσότερο στους μηχανισμούς της κοινωνικής σύγκρισης και του εθισμού.

Κοινωνική σύγκριση

Μπορούμε να ξεκινήσουμε με μια τυχαία ενδοσκόπηση. Όταν είμαστε στο σπίτι μας, οι πιο πολλοί από εμάς θέλουμε να ζούμε – πάνω κάτω – με τον ίδιο τρόπο όπως οι φίλοι ή οι γείτονές μας, ή και καλύτερα. Αν οι φίλοι μας αρχίσουν να διοργανώνουν πιο εντυπωσιακά πάρτι, αισθανόμαστε ότι πρέπει να κάνουμε κι εμείς το ίδιο. Ομοίως, αν εκείνοι έχουν μεγαλύτερο σπίτι ή μεγαλύτερο αυτοκίνητο. Όταν οι πιο πολλοί έχουν ένα μικρό Ford, μπορείς να νιώθεις ικανοποιημένος με το δικό σου. Όμως, όταν κάποιοι έχουν BMW, κάποιοι άλλοι θεωρούν ότι ίσως θα έπρεπε να αποκτήσουν και εκείνοι ένα. Αυτός που αποκτά πρώτος BMW νιώθει πραγματικά καλά. Ωστόσο, όταν αποκτήσουν όλοι τέτοιο αυτοκίνητο, μπορεί όλοι να νιώθουν λίγο πολύ όπως όταν είχαν όλοι Ford. Ο μηχανισμός αυτός βοηθά να εξηγήσουμε το παράδοξο που διατυπώσαμε στο προηγούμενο Κεφάλαιο: σε κάθε κοινωνία οι πλούσιοι είναι ευτυχέστεροι από τους φτωχούς, αλλά διαχρονικά οι πλουσιότερες κοινωνίες δεν είναι ευτυχέστερες από τις φτωχότερες.

Ομοίως, στο χώρο της εργασίας, συγκρίνω το εισόδημά μου με εκείνο των συναδέλφων μου, όταν τύχει και το ακούσω. Αν πάρουν

κάποια αύξηση μεγαλύτερη από τον πληθωρισμό, ενώ εγώ παίρνω ίση με τον πληθωρισμό, εξοργίζομαι. Αυτό το προφανές κομμάτι της ψυχολογίας δεν είναι γνωστό στα «κλασικά» οικονομικά, που λένε ότι αν αυξηθεί το εισόδημα ενός ατόμου και ταυτόχρονα δεν μειωθεί το εισόδημα κανενός άλλου, η κατάσταση έχει βελτιωθεί επειδή κανένας δεν ζημιώθηκε. Και όμως, εγώ ζημιώθηκα.

Γιατί το εισόδημα είναι κάτι περισσότερο από ένα μέσο με το οποίο αγοράζεις πράγματα. Επίσης χρησιμοποιούμε το εισόδημά μας, συγκριτικά με των άλλων, ως μέτρο του τρόπου με το οποίο μας αξιολογούν οι άλλοι και (αν δεν είμαστε προσεχτικοί) ως ένα μέτρο του πώς αξιολογούμε εμείς τον εαυτό μας. Μπορεί να συγκρίνουμε το εισόδημά μας με εκείνο των συναδέλφων μας και με το εισόδημα άλλων σαν και εμάς σε διαφορετικούς χώρους εργασίας. Ακόμη κι αν δεν γνωρίζουμε ακριβώς τα εισοδήματά τους, μπορούμε να δούμε με ποιον τρόπο ζουν. Είναι σαφές ότι μας ενδιαφέρει ποιο είναι το εισόδημά μας σε σχέση με το δικό τους, αλλά μας ενδιαφέρει και το απόλυτο ύψος του. Η μόνη περίπτωση όπου θα μπορούσαμε ίσως να δεχτούμε οικειοθελώς μια μείωση του μισθού μας είναι όταν συμβεί το ίδιο και με τους άλλους⁷. Γι' αυτό και ήταν τόσο μικρή η οικονομική δυσарέσκεια στην περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Αντίθετα, στη δεκαετία του '70 με τον υψηλό πληθωρισμό υπήρχε μεγάλη δυσарέσκεια, επειδή οι μισθοί των περισσότερων ατόμων δεν μεταβάλλονταν από μήνα σε μήνα, αλλά μερικοί πετύχαιναν σημαντικές αυξήσεις εξασφαλίζοντας σημαντική διαφορά έναντι εκείνων που ο μισθός τους είχε παραμείνει αμετάβλητος⁸.

Όταν οι άνθρωποι συγκρίνουν τους μισθούς τους, κατά κανόνα το κάνουν με τους μισθούς ατόμων που βρίσκονται στο περιβάλλον τους, αντί με τον μισθό των αστέρων του κινηματογράφου ή των απόρων. Αυτό που έχει σημασία είναι το τι συμβαίνει στην «ομάδα αναφοράς» σου, επειδή αυτά που παίρνουν εκείνοι μπορεί να είναι εφικτό να τα πάρεις κι εσύ, ενώ δεν είναι δυνατόν να πάρεις εσύ όσα παίρνει ο Tom Cruise. Αυτός είναι ο λόγος που στους Ολυμπιακούς Αγώνες οι κάτοχοι του χάλκινου μεταλλίου είναι ευτυχέστεροι για το αποτέλεσμα τους απ' ό,τι οι κάτοχοι του αργυρού μεταλλίου. Οι κάτοχοι του χάλκινου μεταλλίου συγκρίνουν τον εαυτό τους με τους αθλητές που δεν πήραν κανένα μετάλλιο, ενώ οι κάτοχοι του αργυρού μεταλλίου πιστεύουν ότι θα μπορούσαν να είχαν κερδίσει το χρυσό μετάλλιο⁹. Στην ακραία περίπτωση, έχουμε τον Ρώσο χωρικό που ο

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΓΚΡΙΣΗ

γείτονάς του έχει μια αγελάδα. Όταν ο Θεός τον ρώτησε πώς μπορεί να τον βοηθήσει, ο χωρικός έδωσε την εξής απάντηση: «Κάνε την αγελάδα να ψοφήσει».